

Педагогическо списание на
Великотърновския университет
„Св. св. Кирил и Методий“

ПЕДАГОГИЧЕСКИ
НАСТАВНИК

Брой 1, 2016

МОБИЛНОСТ И ИНТЕРАКТИВНОСТ
ПРИ ВЪЗПИТАВАНЕ НА СОЦИАЛНА
КОМПЕТЕНТНОСТ В ПРЕДУЧИЛИЩНОТО ДЕТСТВО

Петя Конакчиева

MOBILITY AND INTERACTIVITY IN FOSTERING SOCIAL
COMPETENCE IN PRESCHOOL CHILDHOOD

Petya Konakchieva

Abstract: The paper presents an original interactive model technology to foster social competence in preschool childhood. Mobilities are suggested by specifying thematic accents, objectives, and versions of interactive technologies.

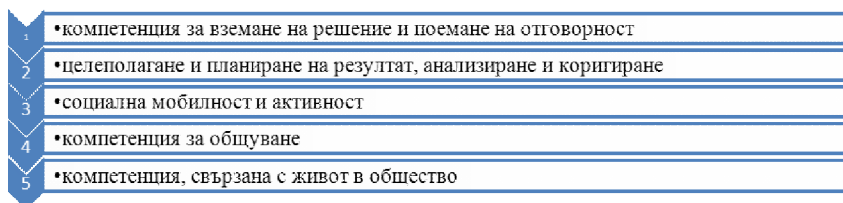
Key words: interactivity, social competence

Ранното детско образование е сред приоритетите на Европейския съюз. Осигуряването на неговата ефективност и качество е обвързано с прилагане на стратегии и технологии за насърчаване на личностното развитие на детето, активното гражданство, самосъзнанието, адаптивността и социалната интеграция. В контекста на динамиката на обществените изисквания и очаквания, свързани с възпитаването на подрастващото поколение в социална и гражданска компетентност, инициативност, самостоятелност, отговорност и мотивираност, се налага активно търсене на форми, методи и средства на обучение, насочено към усъвършенстване на образователните процеси, с оглед формиране на готовност за живот и труд в

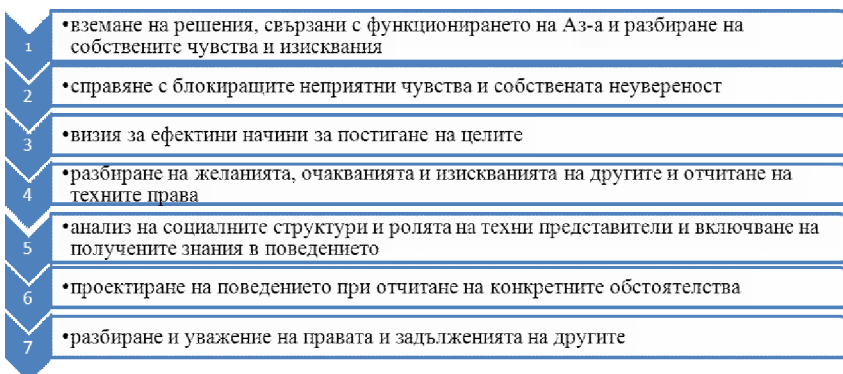
условията на информационното общество. В тази връзка проблемът за избор на целесъобразни форми и методи за възпитаване на социална компетентност е сред актуалните изследователски предизвикателства към съвременната предучилищна педагогика. Той има специфични проекции при ориентирането в света, които следва да бъдат конкретизирани в контекста на хуманистичната парадигма в образованието и възпитанието.

Проблематиката, свързана с компетентностния подход, за пръв път е формулирана в САЩ в началото на 70-те години на XX век. През 1986 г. концепцията за компетентностно ориентираното образование е поставена в основата на националната система от квалификационни стандарти на Великобритания. Счита се, че Дж. Равен е един от първите учени, който предлага обосновани научно-теоретични разработки в това проблемно поле. Той определя компетентността като специфична способност, необходима за ефективно изпълнение на конкретно действие в конкретна предметна област, включваща тясноспециални знания, особен род предметни навици, способности на мислене, а също и разбиране на отговорността за собствените действия¹. Анализът на научни литературни източници позволява да се формулира констатацията, че няма общоприето определение както за конструкта „компетентност“, така и за „социална компетентност“. Очертават се разнообразни мнения. Опитът за обобщаването им насочва към приемане на констатацията, че социалната компетентност като личностно качество на човека се определя като изискване за ефективно функциониране на личността във всички социални сфери. Тя се разглежда от изследователите като сложно многокомпонентно и многоаспектно явление (И. А. Зимняя, Н. В. Калинина, J. Mehl, W. Pflingsten, R. Hitch и др.)². Формира се в процеса на овладяване на представи и знания за социалната действителност и активното приобщаване към социалните отношения, явяващи се основа за изграждане и регулиране на междуличностните и вътреличностните социални позиции.

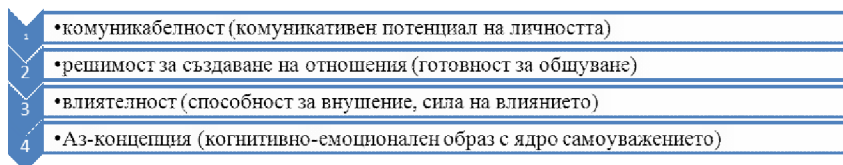
Богатството на подходи при определяне на същността на понятието социална компетентност се проявява и при диференциране на конституиращите структурата на конструкта компоненти. Част от тях са отразени чрез фиг. 1, 2 и 3.

Фиг. 1. Структура на социалната компетентност по Дж. Равен

Фиг. 2. Структура на социалната компетентност по Р. Улрих

Фиг. 3. Структура на социалната компетентност по Х. Шрьодер и М. Форверг

Отнесена към предучилищното детство, социалната компетентност може да се определи като интегрално качество на детската личност, позволяващо на детето, от една страна, да осъзнае своята уникалност и способност за самопознание и самоизменение, а от друга – да проявява себе си като част от детската общност, обществото, да гради отношения, като отчита интересите на другите, да поема отговорност и да реализира поведенчески модели, съответстващи на общочовешките и национални ценности. Според А. Гогоберидзе в структурата на детската социална компетентност могат

да се диференцират следните компоненти: мотивационен – свързан с потребност от общуване и одобрение, желание за заемане на определено място сред значимите хора; когнитивен – предполага наличие на представи за заобикалящия свят и взаимоотношенията между хората, осъзнаване на собствената индивидуалност; поведенчески – намира израз в активното взаимодействие със средата и способността да се постъпва съобразно нормите и правилата в културното общество; емоционален – проявява се в умение за справяне със собствените чувства и емоции (разбиране, изразяване) и с чувствата и емоциите на другите³. Социализацията на личността протича успешно при условие, че детето активно участва в своето социално изграждане. Един от стимулите за включване в процеса на социализация е потребността от опознаване на себе си. Процесът на самопознание протича интензивно и в определена последователност: от изучаване на себе си като физическо същество към изучаване на себе си като социално същество. В този контекст е важно детето да се научи да осъзнава собствената си принадлежност към човешкия род, не само да научава за своите човешки способности и възможности, но и да се научи да управлява своето тяло, чувства и постъпки. Усилията му в тази посока следва да бъдат деликатно насочвани и подкрепяни. Това е възможно в условията на равнопоставеност и партньорство на педагогическите субекти, гарантирано чрез представената в таблица 1 мобилност „Пътуване към себе си“.

Таблица № 1. Мобилност „Пътуване към себе си“

Тематичен акцент	Цели	Интерактивни технологии	Процедура
Кой съм аз	Формиране на представа за Аз-образа.	„Ехо“	Всеки участник се представя с име, с което желае останалите да се обръщат към него. Групата повтаря като ехо.
	Осъзнаване на собствената уникалност.	„Художници“	Всеки участник последователно влиза в ролята на художник. Вглеждайки се внимателно в отражението си в огледало, описва какво ще нарисува.
	Възпитаване на позитивно себевъзприемане.	„Хайде на път“	Всеки участник трябва да се подготви за пътуване, като вземе три важни предмета. Може да ги назове или нарисува. Обсъждат се изборите.

		„Автопортрет“	Всеки участник рисува автопортрет Подрежда се изложба. Провежда се състезание за отгатване на автора на всяка рисунка.
		„Кой съм аз“	Предварителна анкета с всеки участник „Кой съм аз“. Листите с отговорите са поставени в подходящо украсена кутия. Последователно се четат. Участниците се опитват да отгатнат кой е „непознатият“. Който отгатне, се усмихва. Водещият му дава право да сподели своето предположение.
		„Чуй своето име“	Участниците са подредени в кръг с гръб към центъра му. Водещият застава в средата с топка в ръце. Назоава име на играч, който бързо трябва да се обърне и да хване топката.
Аз мога	Усъвършенстване на представата за себе си. Изпробване на умения за фиксиране и презентиране на собствените постижения. Възпитаване на увереност в собствените възможности.	„Кастинг за самохвалци“	Участниците се състезават в умения да се похвалят, стремежи се да кажат нещо хубаво за себе си.
		Парад на успеха	Участниците дефилират. Всеки се старае по атрактивен начин да сподели какво умее да прави най-добре.
		Една успешна седмица	Всеки участник получава чек-лист. За всеки ден от седмицата рисува „говореща“ картинка, чрез която фиксира свое значимо постижение. Презентират се индивидуалните успехи през седмицата.
Аз и моето семейство	Усъвършенстване на представи за взаимоотношенията в семейството. Упражняване на самостоятелна	„Вълшебна дума за моето семейство“	Всеки участник назоава дума асоциация за своето семейство.
		„Аз обичам мама.../ татко“	Участниците последователно довършват изреченията. Всеки отговор се записва върху лист с форма на сърце.

	практика за конструктивно поведение в конфликтни ситуации.		се записва върху лист с форма на сърце. Листите се залепват около изображение на мама/татко.
	Възпитаване на положително отношение към членовете на семейството.	Етюди	Пресъздаване на описани от водещия ситуации, свързани със семейни взаимоотношения.
		Мама/татко ме обича, защото...	Участниците последователно довършват изреченията.
		Изобразителна игра	Моето семейство
Аз и моите приятели	Формиране на представа за собствените възможности за установяване на приятелство.	„Гнездо“	Участниците се движат свободно. При сигнал по четворки трябва да открият свое „гнездо“. При всяко следващо изиграване се намалява големината на „гнездото“.
	Усъвършенстване на опита за позитивно взаимодействие с връстници.	„Довърши изречението: „Приятели винаги.../никога...“	Всеки участник довършва изречението. Отговорите се записват върху предварително изрязани разноцветни „ръчички“. Изработва се колективен постер.
	Възпитаване на откритост към околните и желание за установяване на приятелски отношения с други деца.	„Мост“	Участниците се разделят на два отбора. При сигнал по моста трябва да преминат движейки се един срещу друг по един играч от всеки отбор. Останалите ги насърчават. При среща трябва внимателно да се разминат и да достигнат до края на моста.
		Изобразителна игра	„Портрет на най-добрия приятел“
Моето настроение	Формиране на представа за собствените чувства и емоционални състояния.	„Музикални загадки“	Участниците слушат кратки откъси от музикални произведения и споделят свои асоциации за настроение и образи.
	Усъвършенстване	„Говорещи картинки“	Участниците рисуват говорещи картинки за емоционалното си състояние и настроение в описани от водещия ситуации.

	на уменията за самоконтрол. Овладяване на социално приемливи начини за изразяване на емоции и чувства.	„Дървото на настроенията“	Всеки участник избира според настроението си цвят на листо и го закачва върху макет на дърво.
		„Училище за усмивки“	Участниците последователно изпробват уменията си да разсмеят другите.
		Етюди	А как да постъпим, когато ни се иска да се засмеем, а не бива.
Моят герой	Изграждане на представа за личностни особености чрез сравняване с еталони. Усъвършенстване на умения за самоизразяване. Възпитаване на устойчива готовност за самоутвърждаване чрез подражаване на добри примери.	„Назови герой“	Водещият назовава черти на характера, а участниците – герой, който ги притежава.
		„Вълшебна шапка“	Участниците са разположени в кръг. Всеки последователно получава „вълшебна шапка“ с помощта на която се превръща в любимия си герой. Изпълнява кратък етюд, пресъздавайки типични за него движения. Описва го без да го назовава, а останалите трябва да го отгатват.
		„Съчини история“	Всеки измисля кратка история, в която описва срещата си със своя герой.
		„Моята звезда“	Всеки участник получава звезда. Залепва я върху лист хартия и дорисува картина, в която пресъздава ситуативно случка от звездното си ежедневие.
Омагьосани обувки	Формиране на представа за собствените желания и умения. Изпробване на умения за разбиране и вербализиране на собствените желания и чувства. Възпитаване на устойчива	„Вълшебните обувки	Участниците са разположени в кръг. В центъра са поставени „вълшебни обувки“. Всеки последователно влиза в кръга, обува вълшебните обувки и довършва изречението „Аз искам...“. Останалите се хващат за ръце и казват: „Да бъде!“.
		„Вълшебните предмети“	Водещият съобщава, че в страната на фантазиите има и други вълшебни предмети. Всички получават „кесия“ със скъпоценни камъни – различни на цвят мъниста. Всеки участник получава право да стане крал – тържествено да

	готовност за прилагане на самоутвърждаващи форми на поведение.		седне на трон с корона и скипър. Останалите участници последователно казват по нещо хубаво за краля и поставят в ковчеже пред него по един „скъпоценен камък“, като подбират неговия цвят според собственото си виждане така, че да зарадват владетеля.
		„Скъпоценно бижу“	Всеки участник използва събраните от предходната игра „скъпоценни камъни“ и изработва гривна, която да му напомня колко е ценен за останалите.
Вълшебен медальон	Изграждане на представи за начини за изразяване на собствените чувства и споделяне на мнение. Изпробване на умения за вземане на решение и защитаване на собствен избор. Възпитаване на готовност за спокойно отстояване на собствените интереси.	„Омагьосаният град“	Всеки участник получава медальон с надпис „Да“ или „Не“. Участниците свободно се движат и разговарят помежду си. Последователно отправят различни предложения един към друг, като всеки отговаря само с „Да“ или „Не“ според изписаното на медальона му. Обсъждат се емоциите, породени от дадените отговори, в случаите, когато те съвпадат или не съвпадат с действителното желание. Достига се до общо съждение – всеки се чувства комфортно, когато има право да избере отговор.
		„Развали магията“	Всеки участник получава право да развали магията, като залепи върху чистата страна на медальона противоположния отговор (могат да се използват цветни кодове – за „Да“ – зелен, за „Не“ – червен). Водещият отправя различни предложения към групата, а всеки участник е свободен в избора си да ги приеме или не, обръщайки съответната страна на медальона. Изборите се аргументират.

		„Обичам – не обичам“	Всеки получава индивидуални картони с изображения на храни и напитки. Групира ги според предпочитанията си, като ги подрежда в празни „прозорчета“ след карти с цветните кодове за „Да“ и „Не“.
		Етюди	Как да постъпим правилно, когато казваме „не“?

Включеното в таблица № 1 съдържание е ориентирано към възпитаване на интерес към себе си и помощ за собствената социализация. То е тематично организирано и може да се конкретизира в няколко аспекта: външен вид, чувства, мисли, умения, постъпки, място сред другите хора. Реализирането му се осъществява в контекста на компетентностния подход в образованието чрез вариативен комплекс от интерактивни форми и методи за взаимодействие със средата при отчитане на изискването за осигуряване на взаимовръзка на мотивационния, когнитивния, поведенческият и емоционалният компонент на детската социална компетентност при съобразяване с индивидуалния опит и знания на детето за системата от социални ценности, опознати в процеса на ориентиране в социоприродното обкръжение. Именно те определят спецификата на отношението към света и оценяването му в интимен план и предпоставят оптимизиране на адаптивността.

Представената мобилност е разработена при отчитане на съвременните тенденции в развитието на предучилищното образование и е ефективен инструмент за формиране на активност, целенасоченост и конструктивност у детето като предпоставки за утвърждаване на позицията му на субект на собствената си жизнедейност. Тя има потенциал за подготвяне и изявяване на социална компетентност, доказан експериментално чрез апробирането ѝ като вариативна система от допълнителни форми на работа по авторската педагогическа система „Моливко. Прозорче към света“. Развиващите ѝ ефекти са по посока позитивно себевъзприемане и прилагане на стратегии за себеопознаване. По този начин се подкрепя индивидуалният просперитет, като се подготвят предпоставки за социална мобилност и активност.

БЕЛЕЖКИ

¹ **Равен 2002:** Равен, Д. *Компетентность в современном обществе: Выявление, развитие и реализация*. Москва, Когито-Центр. // **Raven, D.** *Kompetentnosty v sovremennom obshtestve: Vyavlenie, razvitie i realizatsiya*. Moskva, Kogito-Tsentr.

² **Зимняя 2004:** **Зимняя, И. А.** Ключевые компетентности как результативно целевая основа компетентностного подхода в образовании. Москва. // **Zimnyaya, I. A.** *Klyucheve kompetentnosti kak rezulytatивно tselevaya osnova kompetentnostnogo podhoda v obrazovanii*. Moskva.

³ **Гогоберидзе 2006:** Гогоберидзе, А. Г. *Предшкольное образование: некоторые итоги размышлений (Концепция образования детей старшего дошкольного возраста)*. – В: Управление в ДОУ, № 1, с. 10–19. // **Gogoberidze, A. G.** *Predshkolynoe obrazovanie: nekotore itogi razmshleniy (Kontseptsiya obrazovaniya detey starshego doshkolynogo vozrasta)*. – V Upravlenie v DOU, № 1, s. 10–19.